



## Odgovor na prigovore o hipnotizmu.

(Nastavak).

Piše: Dr. Josip Carević — Split.

### C.) Primjena ove nauke na hipnotizam.

#### a) Hipnotično stanje (hipnoza).

Tko je pobliže promatrao hipnotizatora pri djelu, tko je čitao, što pišu strukovnjaci o srestvima i načinu, kako oni razne osobe prenašaju u stanje hipnoze, taj je mogao lako konstatovati, kako svi hipnotizatori nastoje u prvom redu pomoću raznih sugestija uplivati na maštu dotične osobe, da joj maštom tako rekuć zavladaju; kad su to naime postigli, onda imaju već čitavu osobu u svojoj vlasti.

Da do toga dođu, gledaju osobu najprije uspavat, e da joj tako djelomično obustave osjećanje i moć refleksije. U tu svrhu, kako pripovijeda Liebault, Charcot, Bernheim i dr. uklanjaju sve ono, što priječi da nadode obični naravni san, kao n. pr. uzrujanost, rastrešenost, buku, jako svjetlo; a dotičnu osobu postavljaju u takove okolnosti, u kojima čovjek često puta raspe i običnim naravnim snom, kao n. pr. uklone svaki žamor, zatvore prozore, utrnu svijeću, da nastane tama ili polutama, postave ju na udobnu sjedalicu, govore joj o snu, kako bi bilo korisno za nju da zaspe i t. d. Katkada opet naredi hipnotizator dotičnoj osobi, da mu bulji u oči ili u koji drugi svijetli predmet; postavi ju da sluša nekoliko vremena jednoličan žamor, ili ju tare po nekim hipnogenim tačkama. „Tada joj kažem“, veli Bernheim, „gledaj u me i ne misli na ništa drugo nego na san. Već čutiš neko oteščanje veđa, umor očiju, koje ti drijemaju i brzo će ti se oblititi suzama; vid se počimlje mutiti, oči se zatvaraju“. Napokon hipnotizator reče: spavaj i osoba se je malo po malo već uspavala<sup>83</sup> t. j.

<sup>83</sup> Bernheim, De la suggestion et de ses applications à la thérapeutique, p. 1. (Antonelli).

nastalo je u njoj neredovito djelovanje osjeta i nestalo je dostatnog nadzora sa strane umnih moći. Sad je hipnotizator dobio maštu pokusne osobe u svoje ruke, sad će ta osoba sve što joj ovaj u maštu sugerira držati za zbilju i slijepo će ga slušati, jer je promišljanje i uspoređivanje kod hipnotizovane osobe prestalo, pak ne može da razlikuje utvaru mašte od zbilje. Hipnotizator joj veli: napale su te pčele, brani se od njih; mašta joj to živo prikazuje, promišljanja nema, kojim bi mogla upoznati, da nije istina što hipnotizator veli, zato ovu predočbu mašte nužno slijedi težnja, koja pokreće drugim moćima i udima, da obrani organizam od tobožnjeg uboda pčela.

I ako nam nije potanje poznat nutarnji mehanizam, po kojem se sve ovo događa, zar ipak ima ovdje išta, što bi morali pripisati izvanprirodnim uzrocima? Tko zna, da majka jednoličnim pjevuckanjem i zibanjem može ušikati malo dijete; komu je poznato, da ima slučajeva, gdje se dječaka može činiti da zaspe običnim snom, kad ga se gladi po glavi; tko zna, da i svaki od nas uklanja svaku rastrešenost i misli samo na počinak, kad ide spavati; da nas zurenje u jednu tačku, a osobito u svijetli predmet lako uspava, tomu nije začudno, što ova sredstva dovode i do hipnoze, niti on vidi tu kakova nerazmjera, jer napokon i hipnoza, u koliko je to jedno stanje, u suštini sastoji kao i obični san u tomu, da je djelovanje osjeta i umnih moći djelomično obustavljeno, uslijed česa nadolazi sugestibilitet.

A kako to, da samo uvjeravanje sa strane hipnotizatora prenaša osobu u stanje hipnoze t. j. čini ju da zaspe? Nema ni tu ništa izvanprirodna za onoga, koji gori iznesena peripatetično-tomistična načela o mašti pomnijivo primijeni na hipnozu.

Poznato je iz iskustva, koliko volja može doprinijeti, da čim prije zaspemo. Više puta, kad hoćemo da se odmorimo ili nas n. pr. glava boli, želimo malko usnuti preko dana, kad nije baš vrijeme spavanja. Kad mi to u istinu hoćemo, uklonimo svaku rastrešenost, zatvorimo se u sobicu, legnemo u krevet, mislimo samo na počinak i uspije nam zaspati.

Nu sugestije hipnotizatora idu upravo za tim, da volju dotične osobe priklone k spavanju. Zato joj sugerira sve one predočbe o snu, potanko joj opisuje prizor nastajanja naravnog sna. Ove predočbe po zakonima asocijacije ideja pobuđuju

opet nove predočbe. Nadalje sugerirane predočbe i novonastale predočbe u mašti nose na sebi biljeg osobite živahnosti i svježosti, jer su vanjski osjeti otklonjeni od svojih predmeta, pa više nijesu sposobni, da primaju njihove utiske i da ih shvaćaju, na taj način se osoba ne rastresuje novim izvanjskim predočbama, nego je sva zadubena oko onih, što joj ih sugerira hipnotizator. Prema gore izloženoj nauci sv. Tome znamo, da koliko jedan dio duševnih moći manje djeluje, toliko se kod drugog dijela djelovanje jače razvije; prema tomu jer vanjski osjeti više manje miruju, jače se razvije djelovanje mašte i ostalih nutarnjih osjeta; pridodamo li još, da je u stanju hipnoze prestao nad maštom i nadzor sa strane razumnih moći, onda nam je jasno, zašto je djelovanje mašte u hipnotičnom stanju tako živahno, svježe i jako.

Kad je jednom nadzor razuma obustavljen, onda glavnu ulogu imaju predočbe mašte, koje prikazuju predmete zbiljnim, i ako to nijesu, prikazuju u ovom slučaju san potrebnim, korisnim, ugodnim, a onda je naravno da za takovim predočbama težnja nužno ide i pokreće ostalim moćima, živcima i mišićama, te dotičnoj osobi vede u istinu oteščaju, njezina uda klonu, ona čuti u istinu, da joj nadolazi san, zaklapa oči i napokon zaspe. Bit će po svoj prilici da i kod umjetnog sna kao i kod običnog nastaju fiziološke preinake u velikim moždanima, a osobito na njihovoj površini, gdje se drži, da osjetne moći imaju svoje središte i odakle se po svoj prilici vrši upliv na djelovanja uma i volje, nu do danas ne zna se o njima ništa stalna; što imamo to su samo hipoteze. U ostalom to nam za riješenje ovoga pitanja nije niti potrebno znati;<sup>84</sup> dosta je ono, što se razabire iz dojakošnjeg razlaganja, da su naime sugestija i ostala srestva, što ih rabi hipnotizator, — prema psihološkim zasadama, — dostatna i razmjerna da neku osobu prenesu u stanje hipnoze i po tom da je nepametno zaključivati tu na izvanprirodne uzroke. Nu može netko zapitati: kakav je tu razmjer, kada hipnotizator uspava osobu samo tim, što joj jednom naloži: „spavaj“. Najprije treba znati, da tako ne možemo uspavati svakoga, niti se tako dađu uspavati oni, koji bivaju hipnotizovani po prvi put. Neki se ipak mogu uspavati i sa samom zapovjedu, a to su oni, koji k hipnozi pokazuju posebnu sklonost i koji su već mnogo puta bili hip-

<sup>84</sup> Schütz o. c. p. 79.

notizovani; ali nema ni u tom slučaju ništa izvanprirodna, jer je sugerirana predočba spavanja kod takovih osoba dostatna, da pomoću zakona asocijacije ideja u isti čas pobudi sve one predočbe o prizorima, koji pripravljaју san i vode k njemu; tim više što u tu svrhu potrebuje mašta vrlo malo vremena, dapače puno manje, nego li netko trebuje, da te prizore napiše ili nabroji; ovo nam potvrđuje i ta činjenica, što se često puta tobože vrlo duga klapnja izvrši kroz malo časa ili hipova. Kad su se jednom te predočbe razvile brzo u svoj svojoj svježosti i živahnosti, onda brzo nastane i san, i hipnotizator brzo ima u svojoj vlasti maštu pokusne osobe. Dakle nije baš ni to nerastumačivo. Ali kako to, da se onim neznatnim sredstvima uspava razum i slobodna volja? Kako to biva, moramo priznati da neznamo. Nu ne možemo zanijekati činjenicu, da to biva. U ostalom to se događa i u naravnom snu; i u običnom snu takav fenomen uzrokuju vrlo slični i gotovo identični uzroci, kao i kod hipnoze (vidi 8 poglavlje). Uzroci pak, koji dovode do toga u naravnom snu, jesu prirodni t. j. razmjerni učinku, to svak priznaje, a onda je barem vrlo vjerojatno, da su ti vrlo slični i gotovo identični uzroci razmjerni za isti učinak i u stanju hipnoze, jer hipnoza ne mijenja njihove naravi, tim više, što su karakteristike hipnoze bitno slične karakteristikama običnog sna.

Ali kako to, da hipnotizator imade onako veliku vlast nad hipnotizovanom osobom? To je dosta razumljivo, kad se promisli, da hipnotizator sugestijama stvara predočbe u mašti, koje razum ne nadzire i po tom, da požudna moć dotične osobe nužno ide za onim, što joj hipnotizator preko mašte prestavlja kao dobro i kao i cilj, i da uslijed toga požudna moć spontano pokreće živcima, mišićama i udima.

A ne događali se ovo i kod naravnih somnambula, kad se čovjek s njima razgovara, te može da doznade od njih sve njihove tajne, jer mu spontano odgovaraju na svaki upit, dapače i slušaju njegove naloge?

Opet velim, i ako nam nije potpuno poznat mehanizam, kako to biva, ipak nam psihološke zasade mnogo toga razjašnjuju; nu jedno je dosta sigurno, a to je, da nitko ne će moći dokazati nerazmjer između hipnoze kao stanja i uzrokâ, kojima se proizvada. Pogledajmo sada поблиže neke fenomene hipnotične.

## b) Hipnotični fenomeni.

Hipnotični fenomeni vegetativnog života, koji su bili znanstveno ustanovljeni jesu slijedeći: padanje i dizanje tjelesne temperature, ukusa, probave, pak izlučivanje znoja, suza, a katkada izlučivanje krvi i to sve uslijed sugestije hipnotizatora. Ne treba ni tu zaključivati na djelovanje izvanprirodnog uzroka, jer se dostatni uzrok nalazi u sugestiji odnosnih predočaba u mašti.<sup>85</sup>

U tomu nas utvrđuje činjenica, što iste fenomene može prouzročiti mašta i u budnom stanju. Poznato je naime, da nas katkada oblije smrtni led, kad samo pomislimo na kakovu nesreću, koja bi nas mogla zadesiti, sama dakle predočba djeluje tako strašno na naš organizam. Bilo je slučajeva, gdje je nekima kosa posjedila od straha, koji su oćutili uslijed samo umišljene pogibelji.

Nekoji plaču, kad samo čuju ili čitaju nešto ganutljiva. Drugi opet se znoje na samu pomisao o nekoj pogibelji. Kad ovako djeluje mašta na organizam u budnom stanju, onda nema razloga, da joj poreknemo takova djelovanja u stanju hipnoze, gdje je uzbuđena predočbena sugestija sa strane hipnotizatora.

Pogledajmo sada neke fenomene spoznajnog života i gibanja.

Prenesimo se u tu svrhu u bolnicu Saint-Pierre u Nancy, gdje glasoviti liječnik i hipnotista prof. Bernheim skupini sveučilištaraca pokazuje, kako treba hipnotizovati i što se hipnozom može postići.<sup>86</sup> U jednoj dvorani nalazi se do četrdeset bolesnika spopadnutih od raznih bolesti, a gotovo su svi već bili podvrgnuti hipnotičnim pokusima.

Netom su ušli u dvoranu, baci profesor svoje oko prema trećoj postelji na desno. Postelja je prazna, ali pokraj nje sjedi obični bolesnik; to je mladi sušičavac, koji će imati po prilici dvadeset godina; prošao je vrlo nemirno noć, a dok je čekao jutarnju liječničku pregledbu, nije mogao odoljeti umornosti, pak je slatko zaspao na svome naslonjaču.

Profesor se Bernheim tiho približi, a pristupili bijahu bliže i prisutni sveučilištarci. Bernheim započe slatkim i malko otegnutim glasom govoriti bolesniku: „Spavaj... nemoj se probu-

<sup>85</sup> Wundt, Hypnotismus u. Suggestion S. 15 (Schütz).

<sup>86</sup> Coconnier o. c. p. 363 seq.

diti . . . , spavaj . . . san će ti dobro učiniti . . . moraš spavati . . . ti spavaš slatko . . . nemoj se probuditi . . . . Tada se okrene profesor svojim učenicima, pak im reče: vidite, nije mi se trebalo posebno truditi, da uspavam ovoga bolesnika, ja sam jednostavno njegov naravni san pretvorio u hipnozu.

Zatim se na novo obrati svom bolesniku, pak mu poče običnim glasom govoriti slijedeće: „gle pred tobom je lijepa ruža, koja krasno miriši . . . udiši joj miris . . .“ Na licu mladićevu pokaže se ugodni smiješak zadovoljstva; podiže svoju ruku, da povonja tobožnju ružu i udisaše joj pohlepno tobožnji miris. Prof. Bernheim nastavi: nema ti tu više ruže, nestalo je ruže; ali gle eto ti na lijevoj ruci lijepe ptičice . . . to je zeba . . . pogladi ju“. Mladić okrene oči prema lijevoj ruci, vede su mu na pola otvorene, a lice mu izrazuje zadovoljstvo spojeno s nekakvim iznenađenjem, napravi kretnju kao da gladi tobožnju pticu, koja mu je na lijevoj ruci. To je trajalo nekoliko časaka, po tom su se ruke mladićeve spustile, a viđenja je nestalo.

Bernheim je tada nastavio: „slušaj, mladiću, eno prolazi putem četa vojnika sa glazbllima i svira . . . ti si vojnik . . . zaista vojnik si . . . imaš vojničko odijelo . . . zapovjednik si vojnika“. Sve ovo hoće da sugerira prof. Bernheim svome bolesniku i zato mu opisuje potanko pojedine prizore. Hipnotizovani mladić te prizore vidi i prima utiske, kao da su prizori zbiljni.

Kako se ovo ima tumačiti? Je li sugestija prof. Bernheima dostatni uzrok ovih kretnja, te se opažaju kod hipnotizovanog mladića, ili tu nema razmjera između posljedice i uzroka. Peripatetično-tomistična psihologija kaže, da tu opstoji razmjer. Evo kako: Hipnotizovani mladić čuje pojedine usmene sugestije prof. Bernheim-a i time se u njegovoj mašti razvijaju slike odnosnih predmeta, koje spomenuti mladić sebi predočuje, kao što ih sebi predočuje čitaoc, kad o njima štije, s tom razlikom što je čitaoc u budnom stanju, te jasno uviđa svojim sjetilima i svojim razumom, koji redovito djeluju, da ti predmeti nijesu zbiljni i da se pred njim zbiljno ne nalaze, dočim je hipnotizovanom mladiću uslijed hipnoze djelomično obustavljeno djelovanje sjetilâ i razuma, i zato ne može da upozna pravu istinu, niti može da razluči utvaru od zbilje, te odnosne predmete drži zbiljnim, premda nijesu; ovdje se naime obisti-

njuje ono, što kaže sv. Toma Akv.: „sic ergo cum offeruntur „*imaginariae similitudines, inhaeretur eis, quasi rebus ipsis, nisi „sit aliqua alia vis, quae contradicat, puta sensus aut ratio*“,<sup>87</sup> „(zato dakle, kada sebi netko predoči fantastične slike, drži ih „za zbiljne predmete, u slučaju da se koja druga moć tomu „ne opre n. pr. osjet ili razum“). Ovo se često događa i u naravnom snu, kad sanjamo, a i u budnom stanju kod pojava, koje nazivljemo halucinacijom i iluzijom.

Prema tomu hipnotizovani mladić prima sve one utiske, koje bi primao, kada bi u budnom stanju gledao dotične predmete u zbilji, dakle se slike u njegovoj mašti, a po tom i kretnje njegove, razvijaju posve naravnim putem.

Nu zanimiviji su fenomeni Bernheimovi, koji se tiču gibanja. Dok su se njegovi učenici međusobno razgovarali, hipnotizovao je Bernheim drugoga bolesnika, te mu je stao govoriti:

Ne, Vi ne možete više hodati... Vi ne možete više učiniti niti jednog koraka... Vi ne možete odsele izgovoriti moga imena... Vi to ne možete više... to Vam je nemoguće... pokušajte, to ne ćete moći učiniti... to Vi ne možete učiniti“. I doista onaj čovjek, premda se je htio gibati i izgovoriti ime Bernheim-a, ostao je ipak kao prikovan na mjestu i nije mu uspjelo izgovoriti doktorova imena. Bernheim zatim reče: „sad će već biti bolje, idem za dva minuta van, a kad se povratim N... me neće moći više vidjeti, bit će mu apsolutno ne moguće, da me vidi“. Tako se je i dogodilo.

Kako ćemo ovo rastumačiti? Dosta lako prema gore izloženim fiziološkim i psihološkim zasadama. Tko je imao prigode promatrati hipnotizovanu osobu mogao je opaziti, da djelovanje njezinih sjetila nije redovito, nego je djelomično zapriječeno; isto tako nije redovito niti djelovanje razuma i obustavljena je osobito moć refleksije, sasma jednako kao u naravnom snu i naravnom somnambulizmu prema nauci Aristotela i sv. Tome. Ova činjenica je potanko razjašnjena u slijedećem osmom poglavlju. Valja dozvati u pamet ovdje također one fiziološke uvjete, koji su potrebiti, da čovjek uzimogne proizvesti svojevoljnu kretnju ili izreći kakovu riječ.

Ove uvjete podaju nam Aristotel, Albert Veliki i sv. Toma. Ono što kod svojevoljne kretnje daje prvi po-

<sup>87</sup> Qq. Disp. q. De Malo, III, a. 3, ad 9 (Coconnier).

ticaj jest aktualno dobro (*bonum actuale*), kako ga prikazuje mašta ili razum, što sv. Toma ovako veli: „*in motu animalis movens, quod non movetur, est bonum actuale appetitum, prout est intellectum vel imaginatum*“.<sup>88</sup> Prema ovoj nauci dakle tri su stvari potrebite, da čovjek proizvede svojevolutnu kretnju: 1. potrebito je, da nam dotičnu kretnju predoči barem mašta, jer ništa ne možemo htjeti, što nijesmo sebi u razumu ili barem u mašti predočili; 2. potrebito je, da ta kretnja predočena od mašte ili razuma bude nekakovo dobro pravo ili barem prividno; volja naime ne može težiti nego za dobrom; 3. potrebito je, da predočeno dobro bude aktualno t. j. da to dobro već postoji ili barem da je moguće, jer volja ne može težiti za nemogućim dobrom. Po tom, kada mašta predočuje volji neko dobro, koje se nikako ne može postići, volja ne nalaže kretanje uda. Ovo isto vrijedi i obzirom na izgovaranje riječi, jer je i izgovaranje riječi svojevolutna kretnja. Sv. Toma kaže, da se riječ može uzeti u trojstrukom značenju; označuje naime riječ ono što se ustima izriče, može zatim označiti i misao, što ju je um začeo i sliku, što ju predočuje riječ, koja se ima izreći i od koje proizlazi (*ipsa imaginatio vocis*).<sup>89</sup> Stoga o riječima moramo kazati isto, što rekosmo i o svojevolutnoj kretnji, t. j. da volja sili na izgovaranje samo onih riječi, kojih se slike nalaze u mašti i kojih je izgovaranje razum pronašao shodnim i mogućim.

Povratimo se sada k našem hipnotizovanom bolesniku i pogledajmo, da li se tu nalaze sva tri naznačena uvjeta za proizvođenje kretnjâ. Najprije nema dvojbe, da su riječi liječnika Bernheima prouzročile, da u moždanima bolesnikovim nikne slika kretnje, koja se ima obaviti i riječi, koja se ima izgovoriti. Ujedno moramo priznati, da se je hipnotizovanom bolesniku činilo, da je izvršiti takove čine nešto dobra i poželjna. Tu su se dakle obistinila dva prva uvjeta. Ali trećega uvjeta nema. Spomenuti naime bolesnik ne gleda sugerirane čine kao ostvarivo dobro (*bonum actuale*), već naprotiv on ih smatra nemogućim, jer mu je liječnik više puta i uporno govorio: „Vi se ne možete više maknuti s Vašega mjesta... Vi ne možete više izgovoriti moga imena... Vi to ne možete više... to Vam je nemoguće“. Hipnotizovani bolesnik vjeruje, da je sve onako,

<sup>88</sup> *Commentar. De Anima, lib. III, lect. XV (Coconnier).*

<sup>89</sup> *S. Theolog., I, q. 34, a. 1.*



kako čuje. Kad bi njegova duševna djelatnost bila redovita i slobodna, on bi popravio svoje shvaćanje, i rugao bi se tvrdnjama doktorovim; ali je činjenica, da je njegova umna djelatnost vezana t. j. djelomično obustavljena, te je izgubila sposobnost nadziranja, jer se osoba nalazi u hipnotičnom snu. Stoga volja bolesnikova ne postavlja potrebiti čin, da se stanu kretati uda, uslijed česa se kod njega sve ograničuje na prazne i nemoćne želje. Zato se hipnotizovani bolesnik ne miče sa svoga mjesta, niti izgovara Bernheimova imena. Možemo dakle s pravom zaključiti, da se sve ovo događa prema razloženoj nauci,<sup>90</sup> te prema tomu nema tu ništa izvanprirodna.

Na isti način može se naravno rastumačiti i onaj drugi fenomen, da naime hipnotizovani bolesnik nije vidio Bernheim-a, premda je ovaj bio pred njim i s njim se razgovarao, dapače ga i iglom badao, a pri tom mu sugerirao, da ga ne može vidjeti. Kako se to tumači? Činjenica je, kako veli fiziolog dr. Maury, da kod naravnih somnambula sjetilna mrežica za nekoje predmete postaje neosjetljivom i pri najžešćoj svjetlosti.<sup>91</sup> Somnambul vidi samo one predmete, koje se odnose na njegov posao, a druge ne vidi, premda su prisutni. Kad se ovo događa prirodnim putem kod običnih somnambula, nemamo razloga, da ovu istu činjenicu pripisujemo izvanprirodnom uzroku kod hipnotizovanih osoba, tim više što ćemo u slijedećem poglavlju vidjeti, kako između hipnotizma te naravnog sna i somnambulizma postoji bitna sličnost (vidi pogl. 8.).

Nije dakle čudo što hipnotizovani bolesnik ne vidi Bernheima, premda je ovaj pred njim i premda se Bernheimova slika nalazi u njegovoj sjetilnoj mrežici. Mrežica je naime u ovom slučaju upogled predočbe, koja predstavlja Bernheima neosjetljiva. Osim toga sv. Toma uči, da nijedna moć ne shvaća nešto aktualno bez pozornosti.<sup>92</sup> Odatle dolazi, što dapače ni mašta ne osjeća nekoje slike, premda su ove sačuvane u njezinom sjetilu, jer se pozornost na nje ne odnosi (quia intentio non refertur ad ea). To se događa mnogima i u budnom stanju, kad su zadubeni u kakovo pitanje. I zaista, kod bića obdarenih voljom upravo volji pripada pokrećati ostale moći na djelovanje (appetitus enim alias potentias in actum

<sup>90</sup> Coconnier o. c. p. 373 seq.

<sup>91</sup> Maury, Le Sommeil et les Rêves, p. 207. (Coconnier).

<sup>92</sup> V. gore str. 33.

movet in agentibus per voluntatem).<sup>93</sup> Odatle slijedi, da neki predmet može djelovati na nekoje od naših sjetila, da može u njemu i svoju sliku utisnuti, i premda je slika tu (in organo conservata) ipak ne mora neizbježno uslijediti shvaćanje ili predočba te slike. Prema tomu je hipnotizovani bolesnik primio u svoje oči sliku hipnotizatora Bernheima i ubode u svoje ruke, a ipak toga nije osjetio, jer je od tih činjenica bila otklonjena njegova pozornost, budući da mu je Bernheim sugerirao, da je to nešto za nj nemoguće, te njegova volja nije mogla primjeniti osjetila (organe) viđenja na predmete, koje mu je razum ili mašta prikazivala nemogućnima uslijed sugestije hipnotizatora; a nije mogao razlikovati varku od zbilje, jer je prestao nadzor razuma, poradi djelomičnog obustavljenja umnih i sjetilnih moći u stanju hipnoze.

Pa nije ni to začudno, što je hipnotizovani bolesnik mogao Bernheima čuti, a nije ga mogao vidjeti, jer netom je bolesnik bio hipnotizovan, jača ideja, što je u njemu ostala, kad ga je spopao san, jest ideja hipnotizatora, pomoću koje je neprestano uzdržao tijesni saobraćaj sa Bernheimom i svu svoju pozornost na nj svratio, radi česa je bolesniku bilo ne moguće obazirati se na što drugo osim na Bernheima i njegove sugestije, dapače upravo ove sugestije ga uvjeravahu, da mu je ne moguće vidjeti doktora. Ali reći će kogod, besmisleno je i nelogično, da netko čuje osobu gdje govori, a ne vidi, da je prisutna. — To je istina, nu takovoga treba podsjetiti, da ovdje imamo posla sa čovjekom, koji je pao u hipnotični san, i da posebna značajka djelovanja ljudskih moći tijekom naravnog sna kao što i tijekom hipnoze sastoji upravo u nedosljednosti, protuslovlju i nelogičnosti. Neka se svaki sjeti svojih sanja, pak će se odmah o tomu uvjeriti, ali iz toga ne će zaključiti, da su klapnje izvanprirodni pojav.

Ovo što navedoh dosta je, da pokažem, kako se podloga za tumačenje prirodnosti hipnotičnih fenomena nalazi u fiziološkim zasadama Aristotela i sv. Tome. Stoga izneseni prigovor pada.

na  $\beta$ : Ovu stavku treba dobro razlikovati. Volja hipnotizatora ne može naravnim putem djelovati upravno ili neposredno na volju hipnotizovane osobe, to je istina; nu nije istina, da volja hipnotizatora ne može djelovati naravnim putem

<sup>93</sup> Summa cont. Gent., lib. I, c. 55.

na volju hipnotizovane osobe p o s r e d n o, nepravno ili izvanjskim načinom t. j. preko mašte, u koliko u njoj pobuđuje fantazme predmeta, koje sugerira. Upravo se ovo posljednje zbiva kod hipnotizma u čemu i sastoji moć sugestije. Potanje razjašnjenje daju nam opet psihološke zasade sv. Tome, koji veli: „nijedan stvor ne može upravno djelovati na volju, da ju nužno promijeni ili da joj utisne i najmanju sklonost, nego samo Bog“ (quod Deus potest).<sup>94</sup>

Može pak stvor djelovati na ljusku volju posredno dok joj predočuje predmet preko mašte ili razuma, koji predmet ju više ili manje pobuđuje, t. j. stvor može djelovati na volju putem uvjeravanja, što sv. Toma kaže slijedećim riječima: potest extrinsecus aliquid proponendo voluntati eam aliquiditer inducere, non tamen immutare.<sup>95</sup> Hipnotizator dakle djeluje na volju pokusne osobe samo putem predočaba, te kako lijepo veli sv. Toma, ne upravlja njom tako kao da bi ju neposredno priklonio k cilju, nego joj pokazuje pomoću predočaba, kamo treba da teži (non qua inclinans eam in id ad quod tendit, sed sicut ostendens, quo tendere debet).<sup>96</sup> Tako je činio i Bernheim. On je jasno izricao i hotimice više puta opetovao ove riječi: „U Vašoj ruci je krasna ruža... na Vašem prstu je ptica...“ nastojao uliti u ove predočbe života, da odskoče, i zaista uspjelo mu je proizvesti jaki utisak na maštu dotične osobe, a ostalo je naravnim putem uzsljedilo i moralo je uzsljediti.<sup>97</sup> Pada dakle i ovi prigovor.

## 8. Naravni san i hipnotizam.

α) G. kritičar tvrdi, da između hipnose i naravnog sna ne postoji nikakova bitna sličnost, već da je to samo izvanjska, accidentalna sličnost, a bitna različenost tako, da ime hipnoza dolazi od sna kao *lucus a lucendo*. Evo njegovih riječi:

„Kojim pravom većina hipnotičara misle, da je hipnoza vrst sna, jer je snu vrlo slična, još većim pravom može se to poricati, jer je hipnoza od sna vrlo različna. A što se zove

<sup>94</sup> Q. disp. De veritate, q. 22, a. 9. (Coconnier).

<sup>95</sup> Ibidem.

<sup>96</sup> Ibid. a. 11.

<sup>97</sup> Coconnier o. c. d. 369.

„hipnozom od sna, isto je tako, kao kad se „zove *lucus a lucendo*“ (str. 273.).

β) Ovu svoju tvrdnju g. kritičar nastoji dokazati drugom tvrdnjom, t. j. da su postanak, trajanje i prestanak hipnoze i naravnog sna bitno različiti. Stoga veli:

„Čudim se g. piscu, da ne opaža, koji je „ogromna razlika između sna i hipnoze, ako „promatraš i postanak njezin i trajanje i prestanak, a osobito kad promatraš djelovanje „hipnotizovane osobe u tom tobožnjem snu. „G. pisca, rekao bih, samo djelomična izvanjska sličnost između sna i hipnoze zavađa na „krivo mišljenje, da se i hipnoza daje naravnim putem rastumačiti“ (str. 274.).

γ) Nadalje veli, da uzroci sna nužno djeluju i prouzročuju ugodno raspoloženje, a uzroci hipnoze slobodno djeluju i prouzročuju užasno raspoloženje u subjektu:

„Uzroci sna su nedvojbeno naravni, jer „stalan učinak imaju, ugodno raspoloženje u „subjektu prouzročuju i tako dugo traju, dok „se narav ne okrijepi, te svršavaju okrepom, „za koju je san i određen. Umjetni pak san „proizvode uzroci, koji djeluju ovisno od volje „hipnotizatora i ovisno od volje hipnotizovane osobe, t. j. slobodno djeluju, a ne nužno; „nadalje djeluju u svakom slučaju različito, „razne fenomene proizvodeći tako, da im je „nestalnost i promjenljivost karakteristična; „raspoloženje pak prouzročuju užasno (ukročnost, besćutnost), kako to najbolje pokazuju posljedice hipnotizovanja; traju pak „tako dugo, dok to hoće hipnotizator, a često „puta, dok to hoće onaj netko drugi, u čije ime „hipnotizator radi i čije mjesto zastupa, naime davao.“

δ) Nastavlja g. kritičar:

„San biva po zakonu naravi, a zakon naravi je od Boga postavljen; biva dakle po „Božjoj volji i odredbi. Umjetni pak san biva „po volji hipnotizatora, kojemu nije ni na

„kraj pameti, da pri tom igra ulogu sluge Bo-  
„žjega i Božju volju čini“ (str. 281.).

ε) „Što se pak tiče sličnosti između naravnog  
„somnambulizma i hipnotičkoga, vrijedi u glav-  
„nom isti odgovor. Umjetno uspravani subjekat  
„ovisi od volje hipnotizatora u svojim kret-  
„njama; one su mu neobične većinom, kojih u  
„budnom stanju ne čini; trajanje i prestanak  
„biva ovisan od volje hipnotizatora. Dok u  
„naravnom somnambulizmu ništa ne biva  
„ovisno od volje ma koje bilo osobe! Kretnje,  
„što ih takova osoba čini, isključivo su samo  
„one, što ih habituelno znade i običaje činiti,  
„a trajanje i svršetak ovisi ne od tuđe volje,  
„već od prve zapreke, na koju takova osoba  
„naide“ (str. 282.).

Odgovaram na α). Ne može se kazati, da je između hipnoze  
odnosno hipnotizma i naravnog sna bitna, esencijalna razli-  
kost, a samo izvanjska, akcidentalna sličnost, nego se na-  
protiv može utvrditi, da je tu bitna sličnost, a razlikost je  
samo izvanjska, akcidentalna, jer su razlozi, kojima se utvr-  
đuje bitna sličnost mnogo jači od protivnih razloga, kojima bi  
g. kritičar htio utvrditi bitnu razlikost, dapače protivni razlozi  
u najboljem slučaju dokazuju različitost hipnoze i običnog sna  
samo u sporednim akcidentalnim dijelovima, a nipošto u  
bitnosti. Ovo hoću da obrazložim: Kod hipnotizma treba raz-  
likovati dvoje. Tu opažamo najprije neko posebno stanje,  
iz kojega proizlaze hipnotični pojavi, a to je t. zv. hipnoza,  
u koju čovjek biva prenešen na umjetni način; nadalje opa-  
žamo razne fenomene, koji kod čovjeka u takovom stanju  
bivaju prouzročeni.

Nu i hipnoza i fenomeni hipnotični pokazuju  
bitnu sličnost sa naravnim snom i fenomenima u snu. Da  
vidimo!

Dva stanja, koja imaju 1<sup>o</sup> vrlo slične i gotovo identične  
bližnje uzroke, 2<sup>o</sup> koja se lako mogu pretvoriti jedno u drugo  
i 3<sup>o</sup> koja pokazuju iste karakteristike, jesu bitno vrlo slična stanja.  
Nu i jedno i drugo i treće se opaža kod hipnoze i naravnog  
sna. — Dakle hipnoza i naravni san jesu bitno vrlo slična  
stanja.

Gornji prednjak je jasan, treba dakle obrazložiti donji prednjak ovoga argumenta.

a) Sličnost bližnjih uzrokâ.

Hipnoza i naravan san imaju vrlo slične i gotovo identične bližnje uzroke. Bližnje ćemo uzroke upoznati, ako promotrimo čimbenike, koji neposredno djeluju pri postanku naravnog sna i hipnoze.

Kad netko želi zaspati, kako nas i vlastito iskustvo uči, podaje se tjelesnom miru, traži šutnju, tamu, tijelo pokriva, da ga zaštiti od zraka i uboda kukaca, priušćuje mu udobniji položaj, odstranjuje od svoje pameti svaku pomisao, što bi mu mogla rastresti pozornost, te o ničem drugome ne misli nego o snu. Osim ovih ima i drugih neposrednih uzroka sna, kao n. pr. fizična potreba spavanja, koja se pokazuje u nekom oslabljenju tijela i tjelesnih sila, te u umornosti sjetila, zatim fiziološki proces probavljanja, dosadno čitanje ili razgovaranje, jednolični žamor, zurenje u slabu svjetiljku, brojenje lagano i opetovano kakove riječi ili broja i toliko drugih čimbenika, koji neobično mnogo pomažu, da se ukloni svako rastresenje duha i da pamet zaokupi isključivo misao o snu. Iz rečenoga se dakle razabire, da glavni neposredni uzroci postanka naravnog sna jesu slijedeći: volja za spavanjem, uklonjenje rastrešenosti, počivanje sjetila, veća pozornost oko ojačanja i sačuvanja misli o snu, razna srestva, kojima je svrha, da ojačaju ovu misao na san.

Nu postanak hipnoze sačinjavaju isti neposredni uzroci. Poznato je naime, da hipnoza ne nastaje, ako pozornost pokusne osobe biva rastrešena drugim mislima, ako se netko opire hipnozi, ili je uvjeren, da ga hipnoza ne će spopasti. Nadalje da hipnoza nastane uvijek je potrebno, da pokusna osoba odbije od sebe sve druge misli, a njeguje samo misao na san; u tu svrhu postavlja hipnotizator dotičnu osobu na udobnu sjedalicu, preporučuje joj muk, regulira temperaturu u sobi, da bude ugodna. Sva dosle navedena srestva upotrebljavaju liječnici za to, da hipnotično stanje nastane čim prije, jer spomenuta srestva otklanjaju svaku rastresenost: svraćaju čitavu pozornost pokusne osobe na san; uz to posebno pozivlju liječnici-hipnotizatori dotičnu osobu, da na ništa drugo ne misli nego na san; poslije toga zaklope se pokusnoj osobi veđe

same od sebe, ili ako se same ne zaklope, onda ih prstom zatvori liječnik i ponovno zapovijedi osobi da spava. Ovo su sredstva ili neposredni uzroci, koji djeluju pri postanku hipnoze. Usporediv dakle postanak hipnoze i naravnog sna vidimo, da isti psihični uzroci, naime mašta, volja, ukлонjenje rastrešenosti; i fizični uzroci, naime zurenje očima, udobni položaj tijela, muk i t. d. djeluju kod postanka i hipnoze i naravnog sna. Istina je, da kod hipnoze fali naravna potreba spavanja, ali zato opstoji zapovjed hipnotizatora, da pokusna osoba zaspe, a ova zapovjed, kažu hipnotiste, služi samo za to, da se kod osobe poveća pozornost na misao o snu i da asocijacijom ideja nastane što više predočaba o potrebi, koristi i shodnosti sna, koje onda slijedi požudna moć i vrši svoj upliv na organizam tim, što ga priklanja počinku, kako gore vidjesmo.

Ovako nam opisuje neposredne uzroke postanka sna i hipnoze prof. Liébault<sup>99</sup>; ovo isto nas uči i vlastito iskustvo barem što se tiče naravnog sna, a obzirom na hipnozu o tomu nas upjeravaju ostali strukovnjaci Bernheim, Forel, Charcot i t. d. Stoga možemo zaključiti, da su u istinu vrlo slični i gotovo identični neposredni uzroci sna i hipnoze. Već je sama ova činjenica dovoljna, da nas uvjeri o bitnoj sličnosti između naravnog sna i hipnoze, ali ćemo se o tomu još bolje osvjedočiti, ako obrazložimo drugi dio spomenutog donjeg prednjaka.

#### b) Pretvaranje naravnog sna u hipnozu.

San i hipnoza mogu se lako pretvoriti jedno u drugo, t. j. hipnozu može hipnotizator pretvoriti u naravni san, a san se može pretvoriti u hipnozu uslijed sugestije.

Liječnicima je to uspjelo više puta, a i sada često puta uspjeva. Dr. Bernheim pripovijeda slijedeći slučaj: „Nedavno sam naišao u bolnici, kod koje sam namješten, na ženu sučijavu, koja spavaše, a koju još nikada ne bijah podvrgao hipnozi. Dotaknuh se lagano njezine ruke i rekoh: nemoj se probuditi, spavaj, nastoj da spavaš, ne možeš se probuditi. Iza dva minuta podigoh njezine ruke, koje bijaše već spopalo stanje katalepsije. Na to ostavih ženu i rekoh, da će se probuditi poslije tri minuta. Malo kasnije se je probudila, po

<sup>99</sup> Sommeil provoqué p. 10—12 (Antonelli).

„prilici u naznačeno vrijeme, te podoh, da se s njom razgovaram, ali se ona svega toga nije ništa sjećala. Evo naravnog sna, u kojem mogoh stupiti u odnošaj sa spavajućom osobom, što sačinjava hipnotični san.“<sup>100</sup> Slično je postupao i Noizet; dotaknuo bi se lagano prstom čela ili udubine trbuha osobâ, koje spavahu dubokim naravnim snom, te bi ih malo zatim stao ispitivati i ponajviše bi mu odgovarali; ovo znači, da se je u takovim slučajevima naravni san pretvorio u hipnotični san.

Nu ovakova iskustva liječnička prilično pokazuju, da je između naravnog sna i hipnoze bitna, a ne samo izvanjska sličnost, kako to hoće g. kritičar. Ob ovomu ćemo se pak još bolje uvjeriti, ako obrazložimo treći dio spomenutog prednjaka.

### c) Sličnost karakteristikâ.

Karakteristike, te se opažaju za trajanja naravnog sna i hipnoze, jesu međusobno vrlo slične. Istina je, da nam je prava narav običnog sna i hipnoze još dosta skrovnita, kao što je to slučaj i kod mnogih drugih prirodnih pojava. Tko n. pr. može točno opredijeliti narav munjine, magnetizma i t. d., ali ipak iz djelovanja i učinaka munjine i magnetizma možemo razabrati njihova karakteristična svojstva, po kojima ih razlikujemo od ostalih stvari.

Isto vrijedi za san i hipnozu. Premda ne poznajemo potpuno i jasno njihove nutrašnjosti, njihove prave naravi, jer nam ju još skriva koprena, koju je znanstveno istraživanje dosta prorijedilo, ali nije dostatno uklonilo; ipak razabiremo svojim zdravim sjetilima nekoje značajne crte, t. j. karakteristike sna i hipnoze, po kojima se ova dva stanja razlikuju potpuno od drugih stanja i stvari.

Ove su pak karakteristike međusobno vrlo slične, a neke također identične. U prijašnjem poglavlju vidjesmo potanko značajke naravnog sna, kako nam ih opisaše u svoje doba Aristotel, kasnije sv. Toma, a danas savremeni fiziolozi i psiholozi. Te značajke jesu slijedeće: a) Po nauci spomenutih auctoriteta (vidi 7. poglavlje) vegetativno djelovanje kod osobe, koja naravno spava, nije uopće obustavljeno, a osjećanje je obustavljeno samo djelomično; ovo

<sup>100</sup> Bernheim: De la suggestion etc. p. 275 (Antonelli).



isto se opaža i u stanju hipnoze, jer se n. pr. u stadiju katepsije djelovanje vegetativnog života razvija kao obično: hipnotizovana osoba diše, krv redovito kola, isto tako napreduje proces asimilacije, disimilacije i izlučivanja; nadalje pokusna osoba zadržava porabu sjetila, ali osjećaj boli ne posjeduje; čuje n. pr. sugestije hipnotizatora, a ne osjeća, kad joj ovaj n. pr. probada obraze iglom.<sup>101</sup> Djelovanje dakle sjetila je djelomično obustavljeno.

b) Kako gore vidjesmo, današnja fiziologija uči, da je djelovanje sjetila tokom naravnog sna *elektivno* t. j. ograničeno na posebnu kategoriju predmeta, isključiv sve druge predmete koje uopće ne osjeća; nu ovo isto se događa u stanju hipnoze, buduć da pokusna osoba ne osjeća ništa osim hipnotizatora i njegovih sugestija, a za druge je osobe i predmete, koji su tu prisutni, neosjetljiva.

c) U naravnom je snu osjećanje za posebnu kategoriju predmeta upravo izvanredno; ali to su upravo slučajevi *hiperestezije*, koju tako često susrećemo i u stanju hipnoze (sr. *Hipnotizam*... str. 7, 12, 29—37).

d) U naravnom snu ni pokretni živci nijesu potpuno vezani, nego samo djelomično, a često se giblju, jer se spavajuće osobe više puta u snu dižu i obavljaju razne poslove, kao što to rade hipnotizovane osobe, uslijed sugestije hipnotizatora.

e) U naravnom snu je djelomično obustavljeno i umovanje, a moć promišljanja (refleksije) potpuno prestaje, stoga čovjek nije odgovoran za ono, što u naravnom snu radi (vidi poglavlje 7.); ali ova ista značajka nalazi se i u stanju hipnoze, uslijed česa nastaju u mašti hipnotizovane osobe razne iluzije i halucinacije, te slijepo pokoravanje onomu, što sugerira hipnotizator, jer takova osoba ne može da razlikuje varku od utvare, buduć da joj je obustavljena moć refleksije.

Riječ u jednu: ovim je obrazložen čitav donji prednjak, da naime naravni san i hipnoza imaju vrlo slične, gotovo iste bližnje uzroke *svoga postanka*, da se mogu pretvoriti jedno u drugo, i da su im iste karakteristike pri trajanju. Ima temelja dakle za zaključak, da su naravni san i hipnoza bitno slična stanja.

<sup>101</sup> Willems O. c. Vol. II. p. 323.

Što se pak tiče samih fenomena hipnotičnih, i za nje je pod br. 3., gdje je govor o karakteristikama, a još bolje u raspravi: Hipnotizam, str. 27—37 obrazloženo, da su bitno slični, a mnogi, kao n. pr. halucinacije, iluzije, hiperestezije, također identični sa fenomenima naravnog sna.

S pravom dakle možemo zaključiti, da je hipnotizam, objektivno uzet, (t. j. hipnoza i dotični fenomeni) bitno sličan naravnom snu. Po tom pada prigovor g. kritičara, kojim tvrdi, da je između hipnoze i naravnog sna samo izvanjska, akcidentalna sličnost, da ime hipnoza dolazi od sna, kao što dolazi lucus a lucendo!?

na β) Ne može se reći, da su postanak i trajanje naravnog sna i hipnoze ogromno različiti, nego je obratno dosta dobro utvrđeno, da su bitno vrlo slični, kako je to obrazloženo u odgovoru pod α).

Istina je, da prestanak hipnoze ovisi o volji ili bolje o sugestiji hipnotizatora, a prestanak naravnog sna o okrijepi tijela, ali ta razlika rije konstantna, niti je dostatan temelje, da uzmognemo zaključiti bitnu različitost, niti može obezkrjepiti sve one razloge, koje gore iznesosmo u prilog bitnoj sličnosti naravnog sna i hipnoze, tim više što je moguće i čovjeka, koji naravno spava probuditi u svako vrijeme, premda se tijelo još nije okrijepilo, onako, kao što hipnotizator budi pokusnu osobu, a i naravni spavaoc često puta svojom voljom odredi sat, kada će se jutrom probuditi i zbilja se probudi, dakle prestanak i naravnog sna može ovisiti o volji i sugestiji.

na γ) Istina je, da uzroci naravnog sna nužno djeluju, ali nužno djeluju također i neposredni uzroci hipnoze, jer kad hipnotizator postavi gore navedene okolnosti i uzroke kod prikladne osobe, onda redovno nužno nastaje hipnoza; kad hipnotizator sugerira što god dotičnoj osobi, ona redovno nužno to čini; tokom hipnoze se sve nužno razvije kao i tokom naravnog sna, kad je moć promišljanja (refleksije) obustavljena, uslijed česa spavaoc ne može razlučiti zbilju od utvare.

Istina je nadalje, da neposredne uzroke naravnog sna postavlja sama narav, t. j. potreba tjelesne okrijepe, a neposredne uzroke hipnoze postavlja slobodna volja hipnotizatora, ali ta činjenica ne dokazuje, da je između hipnoze i sna bitna razlika, kao što se po prilici ne može reći, da je bitna razlika između munjine, koju umjetno proizvada liječnik u svojoj sobi pomoću

podnesnih strojeva, i one koju proizvada sama narav; hipnoza je naime više manje umjetni san.

Istina je, da redoviti i potrebiti san prouzročuje ugodno raspoloženje, ali tko hoće da spava redovito više nego mu je potreba, te dan pretvara u noć, taj će se brzo živčano razboljeti i obnemoći i prouzrokovati sebi sasna neugodno raspoloženje.

Isto tako hipnoza, nerazborito upotrebljavana, prouzročuje užasno raspoloženje i vrlo zle posljedice, ali upotrebljavana metodično i od vrsnih liječnika može imati i dobrih posljedica po zdravlje. Dakle nema ni tu bitne razlike.

na *δ*) Kada liječnik hipnotizator upotrebljava hipnozu, da dotičnu osobu uspava i tako uzmogne bez boli obaviti na njoj kakovu potrebitu kirurgičnu operaciju, ili poboljšati joj koju živčanu bolest, onda i on radi prema Božjoj volji i odredbi, koja hoće da liječnik i bolesnik u koliko im je moguće, upotrebe sva redovita naravna sredstva za postignuće žuđenog zdravlja. Nije dakle ni tu bitna razlika.

na *ε*) Upogled različitosti hipnotičnog i naravnog somnambulizma vrijedi isti odgovor kao za različitost hipnoze i naravnog sna.

Ipak nije istina, da u naravnom somnambulizmu ništa ne biva ovisno od volje ma bilo koje osobe, jer je poznato najprije, da su mnoge osobe tijekom naravnog sna ovisne od okolnih predmeta; buka u sobi, gdje spavaju, miris cvijeća, ubod kukaca i toliko drugih stvari uzrokom su, da se u mašti dotične osobe razvijaju za vrijeme spavanja raznovrsne slike, te prouzročuju razna duševna ganuća i izvanjske čine, koji su veoma neobični i međusobno neskladni. Dapače često se događa po bolnicama, da se liječnik lako dotakne osobe, koja spava običnim snom i stane ju ispitivati, a ova mu odgovara na upite i pokorava se njegovim nalogima; slično čine i majke, koje se razgovaraju sa svojim dijjetom, dok ono spava; dijete odgovara i pije, ako mu čašu primakne k ustima, a kad se probudi svega toga se ni najmanje ne sjeća.

S pravom dakle zaključujemo, da su razlozi, koji vojuju za bitnu sličnost naravnog sna i hipnoze vrlo jaki i ozbiljni, dok oni drugi razlozi, koje protivnici navadaju za bitnu različitost ne uvjeravaju, te nas u najboljem slučaju upućuju na

**različitost samo izvanjsku**, akcidentalnu između hipnoze i naravnog sna. Stoga prigovor g. kritičara nema temelja.

d) Nekoji izvodi.

Iz dojakošnjeg razlaganja slijedi:

1. Premda nam je prava narav hipnoze i prirodnog sna još dosta skrovita, ipak na temelju nekih izvanjskih činjenica i karakteristika, koje opažamo kod oba stanja, možemo sa mnogo većom vjerojatnošću ustanoviti njihovu bitnu sličnost, nego li protivnici njihovu bitnu različitost.

2. Razabiremo nadalje, da običnu hipnozu redovno prati san, a to raspoznajemo po gore spomenutim izvanjskim značajkama, koje svatko pripisuje snu.

3. Što neki kažu, da ima slučajeva hipnoze i bez sna, jer se nalazi osoba, koje su vrlo podložene sugestiji i onda, kada nijesu uspavane, treba opaziti, da takove osobe izgledaju budnim, ali pod uplivom sugestije ipak pokazuju one dvije glavne značajke, za koje rekosmo, da uvijek prate san, a to su: neredovito djelovanje osjeta, te nedostatni nadzor i bezuspješno ravnanje sa strane razumnih moći. Može se dakle vjerojatno kazati, da je takovo stanje zaista san i ako nepotpuni ili barem, da je takovo stanje snu vrlo slično. Stoga je vrlo vjerojatna i definicija, koju iznosi Coconier kad veli: „Cela supposé, nous pouvons dire, que l'hypnose est: un „sommeil ou un état analogue au sommeil, dans lequel l'activité psychique d'un sujet est influencée et dirigée du dehors, „par suggestion verbal.“<sup>102</sup> Što u prevodu glasi: „Predpostaviv to možemo kazati, da je hipnoza san ili stanje snu slično, u kojemu su duševne moći hipnotizovane osobe pod uplivom i ravnanjem od izvana, pomoću usmene sugestije.“

Ova definicija, koju bolje razjašnjuje ona opširnija, donešena gore u izvтку, daje nam približni pojam običnog (vulgarnog) hipnotizma.

Ako pak mjesto riječi: „pomoću usmene sugestije“ postavimo u definiciju riječi: „pomoću sugestije uopće, t. j. da su duševne moći hipnotizovane osobe pod uplivom i ravnanjem od izvana pomoću kojemudrago sugestije, bilo usmene, bilo kojim drugim osjetnim znakom, onda se ta približna definicija

<sup>102</sup> Coconier o. c. p. 425.

može protegnuti i na onakovo stanje, u kojem se događaju fenomeni, koje gore označismo pod imenom višeg hipnotizma (*hypnotismus superior*), jer se i oni fenomeni u suštini svađaju na djelovanje sugestije uopće i hiperestezije.

4. Dok nam je nepoznata prava nutarnja narav i hipnoze i naravnog sna, jasno je da ovakova definicija nije savršena, koja može svojatati za se sigurnost, ali jedno ipak stoji, da je naime ovakova definicija vrlo vjerojatna, dapače, da je mnogo vjerojatnija od mnijenja onih, koji hipnotizam pripisuju djelovanju zločestoga duha i vele da nema definicije.

5. Kad je jednom utvrđeno, da postoji bitna sličnost između hipnoze sa njezinim fenomenima, te naravnog sna sa njegovim fenomenima ili sanjama, onda je vrlo vjerojatno, da se uzroci hipnoze i njezinih fenomena imaju tražiti u pravcu uzrokâ naravnog sna i sanjâ; prema tomu je vrlo vjerojatno, da su fiziološki i psihološki uzroci naravnog sna, koje navedoh u studiji,<sup>103</sup> ujedno prirodni uzroci hipnotizma. Istina je također da upogled fizioloških i psiholoških uzrokâ naravnog sna mnogo toga ne prelazi vrijednost hipoteze, ali je za naše pitanje glavno to, da nitko ne može dokazati između nanizanih uzroka i učinakâ, bilo u običnom snu, bilo u hipnozi, očitog nerazmjera, i uslijed toga ne može imati prave podloge za zaključivanje, da je hipnotizam izvanprirodnog porijekla. (Nastavit će se.)



## Bilješke iz bogoslovske literature.

### Metafizička ideologija.

Kome je poznata važnost i zadaća noetike, lako će razumjeti, kako je mučan posao prirediti jednu valjanu noetiku, koja će odgovarati cjelokupnom stanju savremene filozofije. Ako uopće ima pitanja, koja su za svakog misaonog čovjeka važna, nesumnjivo će biti najvažnija ona disciplina, koja se bavi pitanjem: koliko je čovjek sposoban riješavati sva ta životna pitanja i jeli kadar podati sigurni, konačni odgovor? Povjesnica je filozofije iznijela najrazličnije nazore o svijetu, o

<sup>103</sup> „Hipnotizam u svijetlu filozofije“ str. 39—54.